

Ключевые слова: аутизм, аутичные дети, спектр аутистических нарушений, высшие психические функции, логотерапевтический аспект, особенности речи.

Sheremet M.K., Shulgenko D.I. Logotherapeutic work with autistic children

The article is devoted to psychological and linguistic justification of system logotherapeutic work with autistic spectrum disorder children.

Keywords: autistic children, autistic spectrum disorders, higher mental functions, speech, logotherapeutic work, speech peculiarities.

Стаття надійшла до редакції 09.03.2014 р.

Статтю прийнято до друку 21.03. 2014 р.

УДК 373.5.091

ШКІЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК НЕОБХІДНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Яковенко А.О.

У комплексі проблем корекційної педагогіки, які вимагають свого рішення однією з провідних є проблема інтеграції дітей з порушенням психофізичного та/або розумового розвитку до загальноосвітнього простору.

За даними МОЗ України на 2013 р. кількість дитячого населення віком від 0-14 років складає 6 531 531 дитини. Серед них виявлено загальну кількість захворювань – 13 507 850. (1-2 захворювання на дитину). На сьогодні 93,3% складають набуті захворювання і 2,7% - вроджені. За даними державного комітету статистики України станом на 2013 рік кількість дітей-інвалідів віком від 0-18 становить понад 165 тисяч дітей, в Києві ця цифра становить 8264 дитини. Частота народження дітей з особливими потребами складає 10,8% від загальної кількості новонароджених. Головними причинами в структурі інвалідності дітей в 2013 році займають вроджені аномалії - 2,7%, хвороби нервової системи - 28,1% і розлади психіки та поведінки - 14,4% [9,8] Демографічні дані свідчать, що, вступаючи до школи, близько 80% дітей мають ті чи інші порушення стану здоров'я. Сьогодні кожна четверта-п'ята дитина в Україні потерпає, як мінімум, від одного психічного розладу, кожна п'ята має поведінкові, когнітивні, емоційні проблеми або мовленнєві порушення, у кожній восьмій діагностується хронічний психічний розлад, більшості необхідна підтримка психолога чи логопеда. Ці фактори зумовлюють зниження соціальної і психічної адаптації більш ніж у 20% дітей і підлітків з нормальним фізичним та психічним розвитком [8].

Водночас дані медико-психолого-педагогічних закладів, засвідчують, що дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, в Україні понад 1 млн. Це становить 12,2% від загальної кількості дітей у країні. Такі статистичні дані значно відрізняються від показників офіційної медичної статистики, відповідають середньосвітовим показникам та мають неупереджений характер, оскільки зібрані оперативними службами, що надають допомогу на місцях [7,9].

Зростає і кількість дітей з мовленнєвими вадами, структура яких у ряді випадків набуває більш складного характеру, що викликає в подальшому вторинні і навіть третинні порушення у розвитку дитини (М.К. Шеремет, С.Ю. Конопляста, В.В. Тарасун). Це в свою чергу знижує можливості дитини успішного засвоєння навчальної програми в освітніх закладах, що призводить до шкільної дезадаптації. Тому на сьогодні в системі дошкільної освіти нашої країні набуває особливого значення питання інтеграції дітей з особливими потребами у загальноосвітні заклади.

Для дітей з порушенням психофізичного та/або розумового розвитку важливою складовою людського розвитку є забезпечення належної освіти. Адже ефективна адаптація та інтеграція дітей, з порушеннями фізичного та/або розумового розвитку у суспільство неможливі без здобуття ними повноцінної дошкільної, шкільної освіти. Так, у 1,7 тис. спеціальних дошкільних навчальних закладів здобуває освіту 35,1 тис. дітей-інвалідів станом на 2012 р. У порівнянні із 2004 р. кількість таких закладів збільшилася на 126 одиниць, проте чисельність дітей-інвалідів у них зменшилася на 2,4 тис. осіб. Причиною зменшення частки дітей, що перебувають у спеціальних дошкільних закладах, може бути широке впровадження навчання дітей з легкими формами інвалідності у звичайних дошкільних навчальних закладах [7].

Сьогодні існують різні визначення поняття інтеграція, які розкривають його повною мірою. У широкому сенсі, (лат. Integration - відновлення, заповнення, цілий) це поняття означає стан зв'язаності окремих диференційованих частин і функцій системи в ціле, а також процес, що веде до такого стану (Енциклопедический словарь под. ред. Прохорова Н.П.).

Ідею інтегрованого навчання одним із перших в дефектології обґрунтував Л. Виготський, який вказував на необхідність створення такої системи навчання, яка б органічно пов'язувала спеціальне навчання з навчанням дітей з нормальним розвитком. Вчений наголошував: "При всіх перевагах наша спеціальна школа відрізняється тим основним недоліком, що вона замикає свого вихованця... у вузьке коло шкільного колективу, створює

відрізаний і замкнутий світ, в якому все прилаштовано і пристосовано до дефекту дитини, фіксує її увагу на тілесному недоліку і не вводить її у справжнє життя. Наша спеціальна школа натомість, щоб виводити дитину з ізольованого світу, як правило, розвиває в ній навички, які призводять до ще більшої ізольованості і посилюють її сегрегацію. Через ці недоліки не лише паралізується загальне виховання дитини, а й спеціальна виучка зводиться майже нанівець". На думку Л. Виготського, основним завданням виховання дитини з порушеннями розвитку є її включення в життя і здійснення компенсацій порушень шляхом активізації діяльності збережених аналізаторів, оскільки „дитяча дефективність” пов'язана не стільки з біологічними факторами, скільки з соціальними наслідками [4, с. 30].

Аналіз досліджень учених в області корекційної педагогіки свідчить про неоднозначність визначень поняття " інтеграція". Н. М. Назарова формулює це поняття як процес і результат надання дитині з особливими освітніми потребами і обмеженою працездатністю прав і реальних можливостей брати участь в усіх видах і формах соціального життя (включаючи і освіту) нарівні і разом з іншими членами суспільства в умовах, компенсуючих такій дитині відхилення в розвитку і обмеження можливостей. М.І. Нікітіна пов'язує інтеграцію з процесом включення осіб з обмеженими можливостями здоров'я в усі сфери життя суспільства як рівноправних його членів, освоєння ними досягнень науки, культури, економіки, освіти. В.І. Бондар розглядає освітню інтеграцію як процес і результат включення дітей з особливостями психофізичного розвитку та дітей, які не мають таких порушень до навчання в одному класі загальноосвітньої школи [2, с. 11].

З огляду на різноманіття трактувань терміну «інтеграція», на нашу думку, найбільш наукоємким визначенням є - зусилля, спрямовані на введення дітей з порушеннями психофізичного та/або розумового розвитку в освітній простір. Інтегрування дітей із особливими освітніми потребами в загальноосвітні навчальні заклади набуває усе більшого розповсюдження в освіті. Такий підхід до їхнього навчання зумовлений багатьма причинами різного характеру. Однією з них є й те, що надання освітніх послуг дітям із порушеннями психофізичного та/або розумового розвитку в закладах інтернатного типу певною мірою призводить до зниження у частини з них соціальної компетенції та дезадаптації в цілому. На думку фахівців освіта дитини з обмеженими можливостями має бути спрямована на облаштування її в соціокультурному просторі і повинна допомогти їй в самоіндефікації, самовизначенні, самореалізації з урахуванням її індивідуальності.

Як зазначено у працях Н.М. Назарової, А.А. Колупаєвої, Л.О. Савчук, С.П. Миронової та ін., головною метою соціальної інтеграції в умовах загальноосвітнього закладу є створення умов для особистісного розвитку дитини, її творчої самореалізації та можливості бути корисною іншим людям. Основними завданнями соціальної інтеграції є: забезпечення прав дитини з особливостями психофізичного розвитку на отримання середньої освіти в умовах навчального закладу з комплексним запровадженням корекційно-реабілітаційних заходів; усебічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків, здібностей; формування ціннісних інтересів та потреб; виховання в дітей прагнення до праці, забезпечення їх професійної підготовки; виховання дитини як моральної і культурної людини з етичним відношенням до оточуючого світу і самого себе [5, с. 233].

Колупаєва А.А. в своїй монографії «Інклюзивна освіта: реалії та перспективи» визначає два підходи до інтеграції осіб з порушеннями психофізичного розвитку в суспільство: перший - передбачає пристосування дітей з обмеженими можливостями до життя в суспільстві, їх адаптацію до навколишніх умов; другий – передбачає ще підготовку суспільства до прийняття таких дітей [5, 115].

Поряд з поняттям інтеграція, у вітчизняній корекційній педагогіці існує цілий ряд термінів, що визначають процеси сумісного навчання дітей з відхиленнями в розвитку і дітей, що нормально розвиваються. Найчастіше використовуваний термін - "інтегроване навчання", який характеризується в роботах Л. С. Волкової, А.А.Дмитрієва, Н.Н. Малофеева, Н.М. Назарової, М.І. Нікітіної, Л.П. Уфимцева, Н.Д. Шматко, В.Н. Синьова, В.І.Бондар, М.К. Шеремет, В.В. Тищенко, С.П. Миронової та ін. Б.П. Пузанов під цим терміном розуміє "навчання і виховання дітей з різними дефектами психофізичного розвитку в установах загальної системи освіти разом з дітьми, що нормально розвиваються» [3, 232]. М.І. Нікітіна характеризує термін "інтегроване навчання" таким чином: "сумісне навчання осіб, що мають фізичні і(чи) психічні недоліки, і осіб, таких недоліків, що не мають, з використанням спеціальних засобів, методів і за участю педагогів-фахівців".

Аналіз різних підходів доводить, що «інтегроване навчання» передбачає навчання дітей з особливостями розвитку і звичайних дітей в загальноосвітній школі або типовому дитячому саду. Це перший крок від класичної системи спеціальної освіти, що припускає повну сегрегацію "особливих" і " нормальних" дітей, у бік освіти, що визнає відмінності між людьми як цінність і що розуміє кожну людину як повноправного учасника освітнього процесу.

Зарубіжними фахівцями розглядаються різні форми інтеграції дітей з порушеннями психофізичного та/або розумового розвитку до загальноосвітніх установ в залежності від взаємозв'язку дітей, що мають відхилення, зі своїми однолітками (Т. Jonsson, 1994). Фізична інтеграція означає присутність в дитячому саду або школі дітей з відхиленнями, які об'єднані в спеціальну групу або клас і лише фізично є присутніми в

загальноосвітній дошкільній або шкільній установі: ніякої взаємодії з нормальними дітьми не відбувається. Функціональна інтеграція передбачає перебування дітей в спеціальних групах або класах, проте дистанція між дітьми з відхиленнями в розвитку і дітьми з нормальним розвитком скорочується за рахунок проведення загальних занять з музики, фізкультури, образотворчої діяльності, організації загальних свят, об'єднання дітей під час змін. Найбільш високий рівень інтеграції вважається соціальною інтеграцією, коли діти з відхиленнями навчаються в звичайних групах і класах, в умовах формування спонтанних зв'язків і стосунків. При цьому педагогові важливо досягти реалізації принципу "повна участь і рівність". Ряд фахівців (психологи, дефектологи, логопеди) підкреслюють, що знаходження дитини з відхиленнями в звичайних умовах не може бути самоціллю, бо це лише перший крок на шляху до повноцінної реабілітації [6, с. 311].

Традиційно вітчизняні та зарубіжні науковці виділяють чотири форми інтегрованого навчання: тимчасове, часткове, комбіноване, повне (В.М. Синьов, В.І. Бондар, М.К. Тарасун, Н.М. Назарова, А.А. Колупаєва, Д.В.Зайцев, J. Andrews, J. Lupart, D McGhie-Richmond та ін.) [4, с. 55].

Вищезгадані автори запропонували розглядати тимчасову (епізодичну) інтеграцію як етап підготовки до можливої подальшої досконалішої її форми. У цьому випадку вихованці спеціальної (корекційної) групи, незалежно від рівня їх психофізичного розвитку, об'єднуються зі звичайними дітьми не рідше двох разів на місяць для проведення різних виховних заходів або навчаються в класі загальноосвітньої школи певний час з діагностичною метою.

Часткова (фрагментарна) інтеграція в загальноосвітні шкільні заклади здійснюється у випадках, коли діти з проблемами в розвитку ще не здатні нарівні із звичайними однолітками опанувати освітній стандарт, і відвідують заняття в загальноосвітній школі, зміст яких їм доступний і відповідає їх можливостям. Решту часу такі діти знаходяться на домашньому навчанні або вчать в групі спеціальної (корекційної) школи.

Комбінована інтеграція припускає, що дитина з відхиленнями в розвитку упродовж усього дня знаходиться в групі звичайних дітей. Крім того, відвідує коригувально-розвивальні заняття вчителя-дефектолога.

Повна інтеграція передбачає навчання дитини з обмеженими можливостями здоров'я та/або інтелекту в звичайному класі загальноосвітньої школи протягом всього часу. Вона найбільше підходить дітям зі слабо вираженими, стертими формами відхилень у розвитку (наприклад, затримки психічного розвитку, порушення мовлення за типом дислалії, легкими формами церебрального паралічу та ін.).

В Україні інтеграційні процеси набули державного характеру в 90-ті роки, оскільки були зніційовані батьками дітей з особливостями психофізичного та/ або розумового розвитку. Інтеграція дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади - це процес, який набуває усе більшого розповсюдження в освіті сучасної України. Провідні фахівці в дефектології наполягають на тому, що інтеграція дітей з порушеннями психофізичного та/або розумового розвитку є однією з стратегічних завдань розвитку корекційної освіти, варто наголосити на тому, що курс на освітню інтеграцію передбачає повне збереження спеціальних установ, які успішно функціонують на території України та відкриття нових спеціальних закладів, відповідно до інноваційних освітніх моделей.

Науково-теоретичним підґрунтям здійснення інтегрованого навчання є "Концепція реабілітації дітей-інвалідів та дітей з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями" (2000 р.), "Державний стандарт початкової загальної освіти" (2013 р.), "Концепція Державного стандарту спеціальної освіти для дітей з особливими потребами" (1999 р.), "Проект Державної спеціальної освіти" (2010 р.).

Враховуючи новизну, соціальну значущість, складність, комплексність проблем, які вирішуються у межах інтегрованого навчання, необхідно передбачити проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень в галузі педагогіки взагалі і в логопедії зокрема, які б базувались на світовому досвіді впровадження інтеграції.

Таким чином, дослідження сучасних наукових праць з проблеми освітньої інтеграції дітей з обмеженими можливостями свідчать про її новизну та неабиякий інтерес науковців. Проблема освітньої інтеграції дітей з обмеженими можливостями є актуальною, потребує подальшої розробки в аспекті зміни свідомості суспільства, яке має пристосуватися до індивідуальних особливостей усіх його громадян.

Безперечно актуальною залишається проблема інтеграції в загальноосвітній простір не тільки дітей з тяжкими порушеннями мовлення, але і дітей з незначними вадами мовлення, незважаючи на те, що діти зі стійкими порушеннями мовленнєвого розвитку перебувають під постійною опікою лікарів, психологів, дефектологів, логопедів у спеціальних дошкільних закладах компенсуючого або корекційного типу.

Інтеграційні підходи до успішного навчання дітей з порушеннями мовлення потребують додаткового обґрунтування. Для повноти визначення мовленнєвої готовності дітей-логопатів до школи та розробки корекційної програми формування мовленнєвої готовності дітей з вадами мовлення до шкільної інтеграції, дану проблему слід вивчати крізь призму науки логопедії, логопатології та логопсихології.

Література

1. **Афузова Г.І.** Корекційна підтримка в контексті психологічної допомоги дітям із психофізичними вадами/ Г.І. Афузова // Дефектологія. – 2010. - №1. – С. 47-48.
2. **Бондар В.І.** Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен/ В.І. Бондар// Рідна шк., 2011. - №3. – С. 10-14.
3. **Дефектологічний словник:** навчальний посібник / В.І.Бондар, В.М.Синьов /За редакцією В.І. Бондаря, В.М. Синьова. – К.: «МП Леся», 2011. – 528 с.
4. **Інклюзивна освіта:** стан і перспективи розвитку в Україні: наук. – метод. зб. до Всеукр. наук.-практ. конференцій в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» за підтримки програми IBPP-TACIS Європейської комісії/ ВФ «Крок за кроком. – К.: ФО-П Придатченко П.М., 2007, - 180 с.
5. **Колупаєва А.А.** Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
6. **Нечипоренко В.В.** Системний розвиток навчально-реабілітаційного центру як умова формування життєвих компетенцій в учнів з обмеженими можливостями здоров'я – М.: ВЛАДОС, 2006. – 497 с.
7. **Офіційний сайт** Мінпраці України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/category>.
8. **Офіційний сайт** МОЗ України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/ms_stadisease.
9. **Офіційний сайт** Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

References

1. **Afuzova H.I.** Korektsiina pidtrymkav konteksti psyholohichnoi dopomohy ditiam iz psykhofizychnymy vadamy/ H.I. Afuzova // Defektolohiia. – 2010. - №1. – S. 47-48.
2. **Bondar V.I.** Inkluzivne navchannia yak sotsialno-pedahohichnyi fenomen/ V.I. Bondar// Ridna shk., 2011. - №3. – S. 10-14.
3. **Defektolohichnyi slovnyk:** navchalnyi posibnyk / V.I.Bondar, V.M.Synov /Za redaktsiieiu V. I. Bondaria, V. M. Synova. – K.: «MP Lesia», 2011. – 528 s.
4. **Inkluzivna osvita:** stan i perspektyvy rozvytku v Ukraini: nauk. – metod. zb. do vseukr. nauk.-prakt. konferentsii v ramkakh realizatsii proektu «Stvorennia resursnykh tsestriv dlia batkiv ditei z osoblyvymy osvithniamy potrebamy» za pidtrymky prohramy IBPP-TACIS Yevropeiskoi komisii/ VF «Krok za krokom. – K.: FO-P Prydatchenko P.M., 2007, - 180 s.
5. **Kolupaieva A.A.** Inkluzivna osvita: realii ta perspektyvy: Monohrafiia. – K.: «Sammit-Knyha», 2009. – 272 s.
6. **Nechyporenko V.V.** Systemnyi rozvytok navchalno-reabilitatsiinoho tsentru yak umova formuvannia zhyttievkykh kompetentsii v uchniv z obmezhenymy mozhlyvostiamy zdorovia – M.: VLADOS, 2006. – 497 s.
7. **Ofitsiyni sait** Minpratsi Ukrainy. – [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/category>.
8. **Ofitsiyni sait** MON Ukrainy. - [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/ms_stadisease.
9. **Ofitsiyni sait** Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. - [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Яковенко А.О. Шкільна інтеграція як необхідність організації сучасного освітнього процесу

У статті розглядається проблема шкільної інтеграції дітей-інвалідів до навчання у загальноосвітніх закладах. Представлені статистичні дані МОЗ України, державної служби статистики в Україні за останні роки щодо збільшення кількості захворювань у дітей віком від 0-14 р. та збільшення дітей з порушеннями психофізичного розвитку в Україні. Проаналізовані головні причини в структурі інвалідності дітей на 2013 р.: вроджені аномалії - 2,7%; хвороби нервової системи - 28,1%; розлади психіки та поведінки - 14,4%. Демографічні дані свідчать, що, вступаючи до школи, близько 80% дітей мають ті чи інші порушення стану здоров'я. Здійснено аналіз досліджень в області спеціальної педагогіки щодо поняття «інтеграція». Розглянуто варіативність понять «інтеграція» вітчизняними та зарубіжними вченими. Представлені основні форми інтегровано навчання. У статті піднімається проблема актуальності інтеграції до загальноосвітньої школи не тільки дітей з порушенням психофізичного розвитку, дітей з тяжкими порушеннями мовлення, але і дітей з незначними вадами мовлення. Проблема освітньої інтеграції дітей з обмеженими можливостями є актуальною, потребує подальшої розробки в аспекті зміни свідомості суспільства, яке має пристосуватися до індивідуальних особливостей усіх його громадян.

Ключові слова: інтеграція, інтегроване навчання, діти з особливими освітніми потребами, діти з порушенням мовлення, шкільна дезадаптація, корекційно-розвивальне навчання.

Яковенко А.А. Школьная интеграция как необходимость организации современного образовательного процесса

В статье рассматривается проблема школьной интеграции детей-инвалидов к обучению в общеобразовательных учреждениях. Представлены статистические данные МОЗ Украины, государственной службы статистики в Украине за последние годы по увеличению количества заболеваний у детей в возрасте от 0-14 л. и увеличение детей с нарушениями психофизического развития в Украине. Проанализированы главные причины в структуре инвалидности детей на 2013 г.: врожденные аномалии - 2,7%; болезни нервной системы - 28,1%; расстройства психики и поведения - 14,4%. Демографические данные свидетельствуют, что, поступая в школу, около 80% детей имеют те или иные нарушения состояния здоровья. Осуществлен анализ исследований в области специальной педагогики относительно понятия «интеграция». Рассмотрены вариативность понятий «интеграция» отечественными и зарубежными учеными. Представлены основные формы интегрированного обучения. В статье поднимается проблема актуальности интеграции в общеобразовательную школу не только детей с нарушением психофизического развития, детей с тяжелыми нарушениями речи, но и детей с незначительными нарушениями речи. Проблема образовательной интеграции детей с ограниченными возможностями является актуальной, требует дальнейшей разработки в аспекте изменения сознания общества, которое должно приспособиться к индивидуальным особенностям всех его граждан.

Ключевые слова: интеграция, интегрированное обучение, дети с особыми образовательными потребностями, дети с нарушением речи, школьная дезадаптация, коррекционно-развивающее обучение.

Iakovenko A.O. School integration as a necessity of modern educational process

In the article the problem of school integration of children-invalids is examined to the studies in general establishment. These statistical Ministry of health of Ukraine, government service of statistics is presented in Ukraine in the last few years in relation to the increase of amount of diseases for children in age from 0-14 and increase of children with violations in psychophysical

development in Ukraine. Analyzed are the main causes of the disability-children for 2013: congenital anomalies - 2.7%; diseases of the nervous system - 28.1%; mental disorders and behavior - 14.4%. Demographic data show that in doing in school, about 80% of the children have certain medical conditions. The analysis of the research in the field of special pedagogy on the concept of «integration». Considered a variation of the terms " integration " of domestic and foreign scientists. Presents basic forms of integrated education. The article raises the problem of actual integration in secondary school is not only the children with violations in psychophysical development of children with serious speech disorders and children with minor violations of speech. The problem of educational integration of children with disabilities is relevant, requires further development in the aspect changes in the consciousness of society, which must adapt to the individual needs of all its citizens.

Keywords: integration, integrated education of children with special educational needs, children with speech disorders, school disadaptation, correctional and developmental education.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2014 р.

Статтю прийнято до друку 30.03.2014 р.
